

**Een stukje geschiedenis over het ontstaan van de 'Put van Ekeren', een duikplaats waar velen hebben leren duiken.**

**H**et 'Recreatiedomein Muisbroek', beter gekend als de 'Put van Ekeren' ligt dicht bij de stad Antwerpen, in het midden van een drukke wereldhaven. Het is een uniek stukje prachtige natuur, waar het zalig verpozen is. De twee vijvers werden gegraven voor de aanleg van het vormingsstation Antwerpen-Noord van de Belgische Spoorwegen. Ze herbergen nu een groot aantal inheemse vissoorten en zijn een rustplaats voor waterwild en trekvogels. De 'Put van Ekeren' is een ideale plaats om te leren duiken. In dit artikel behandelen we enkele aspecten die betrekking hebben op de geschiedenis van de 'Put'.

#### Land van polders en dijken

Tot na de Tweede Wereldoorlog strekten zich natte poldergebieden uit ten noorden van Antwerpen, zowel op de linker- als op de rechteroever van de Schelde. Op het stadhuis van Antwerpen hangt een schilderij uit 1596, met een zicht op de polders ten noorden van de stad. Dit schilderij toont een laag gelegen, waterrijk landschap dat doorsneden wordt door geulen en krekken.

Reeds in de middeleeuwen werden er dijken gebouwd en polders in gebruik genomen voor bewoning en landbouw. Die eerste dijken waren niet erg stevig en werden slecht onderhouden, met als gevolg dat zij regelmatig doorbraken en het polderlandschap overstroomde. De Schelde gaf, maar nam ook terug. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568 – 1648) werden de dijken soms doorgestoken door de strijdende partijen. In 1584 staken de Watergeuzen de Scheldedijken door bij hoog water. Met platbodemschepen voeren zij over de ondergelopen polders in een poging om zo het Spaans garnizoen van Antwerpen aan te vallen. Deze actie bleef zonder succes en de Watergeuzen moesten zich terugtrekken bij het keren van het tij.

# De Put van Ekeren



De westkant van de Put van Ekeren.

Foto: Ivo Waadder.





In de 16e en 17e eeuw begon men transversaaldijken aan te leggen. Dat waren dijken die vanaf de Schelde het land inliepen. Zij dienden enerzijds om het gebied op te delen om de gevolgen van overstromingen te beperken en anderzijds om inpoldering mogelijk te maken. Tijdens de laatste jaren van de 'Tachtigjarige Oorlog' werd de Ferdinandusdijk aangelegd van aan de Schelde tot Merksem. Een extra reden voor de aanleg van die dijk was de bescherming van de stad tegen acties van de Watergeuzen.

Tussen 1649 en 1652 werd een transversaaldijk aangelegd van aan de Schelde tot Ekeren: de 'Ekerse Dijk'. Delen van deze dijk kregen ook wel eens een andere naam. Zo werd het westelijke deel van de dijk, vanaf de Schelde, ook 'Wilmardonkse Dijk' genoemd. Het middelste deel heette soms 'Oorderendse Dijk' en het oostelijke deel was dan de 'Ekerse Dijk'. Bij de NELOS-duikers is deze 'Ekerse Dijk' goed bekend. Het kasseibaantje dat vanaf de Noorderlaan tot aan de 'Put van Ekeren' loopt, is een overblijfsel van die 'Ekerse Dijk'. Het straatnaambordje vermeldt trouwens 'Ekersedijk'. Het verhoogde pad, dat langs de zuidkant van de 'Put' loopt, toont duidelijk dat er hier ooit sprake was van een echte dijk.

Tot ongeveer het midden van de 18e eeuw bleef het gebied ten noorden van de 'Wilmardonkse Dijk' en de 'Oorderendse Dijk' een waterrijk land, doorweven met kreken. Die toestand werd veroorzaakt door een grote bres in de Scheldedijk: 'Het Grootte Gat'. Meer oostelijk was men er al in geslaagd om het land ten noorden van de 'Ekerse Dijk' deels in te polderen en droog

te leggen. Dat land werd 'Muisbroek' genoemd. Op een kaart van de 'Muisbroekse polder' uit 1662 ziet men, op de plaats van de huidige 'Put van Ekeren', net ten noorden van 'Den Eekerschen Dijk', weilanden en akkers die 'De Honderd Roeden', 'Achter Landt', en 'Leerwyck' genoemd worden. Maar de 'Polder van Muisbroek' omvatte een gebied dat nog veel groter was dan het huidige domein rond de 'Put'.

Het woord 'broek' verwijst naar moerassig gebied. Op gezette tijden liep de laaggelegen 'Polder van Muisbroek' onder water en dat deed de 'Ekerse Dijk' nog wel eens doorbreken. Het instromende water vormde welen (of wielen) aan de zuidkant van de dijk. Op oude kaarten kan je die welen nog terugvinden. Toen het gebied ten zuiden van de Put van Ekeren werd ingericht als natuurgebied 'De Bospolder – Ekers Moeras' werden de oude welen terug uitgegraven om waterminnende flora en fau-

na opnieuw kansen te geven. Een bezoek aan 'De Bospolder' is trouwens een aanrader. Je kan dit natuurgebied betreden langs de ingang aan de zuidkant van de parking van de 'Put van Ekeren'. Overigens vormt de 'Put' op zich ook een prachtig natuurgebied. Wie daar op een vroege lentemorgen langskomt, kan genieten van een bont spektakel. Overal zie je watervogels. Een aalscholver spreidt zijn vleugels op de boei en talrijke kleine vogels laten hun zang door de lucht rollen.

Op de Ferrariskaart van 1777 zie je een stuk land met ongeveer de contouren van de 'Put van Ekeren'. Erboven staat 'Polder de Muysbroeck' en onderaan zie je de 'Eekerschen Dijk' en het riviertje 'Schoon Schijn'. Aan de zuidzijde van de 'Ekerse dijk' liggen enkele kleine waterplassen: 'De welen van de Bospolder' en er is geen 'Put' te zien. Ook op een kaart uit 1903 is nog steeds geen 'Put van Ekeren' te zien.



Een bezoek aan het natuurgebied 'De Bospolder - Ekers Moeras' is een aanrader.



## De Tachtigjarige Oorlog

In de 16e eeuw kwamen onze contreien onder Spaans bewind. In dezelfde periode maakte de katholieke kerk geen goede beurt, wegens de pronkzucht en de geldhonger van de hogere geestelijkheid. Dit leidde tot het ontstaan van het protestantisme. Ruwweg kan je stellen dat het protestantisme de christelijke leer herleidde tot een eenvoudigere vorm met de Bijbel als basis. Het protestantisme raakte snel verspreid in de Nederlanden. De katholieke Spanjaarden beschouwden de protestanten als ketters en startten een wrede vervolging. Als antwoord daarop grepen de protestanten naar de wapens en er ontstond een regelrechte oorlog: de 'Tachtigjarige Oorlog' (1568 - 1648). De opstandelingen noemden zichzelf Geuzen of Staatsen of de Republiek. Antwerpen, onder burgemeester Filips van Marnix van Sint-Aldegonde, koos de kant van de Geuzen, maar moest zich in 1585 overgeven aan de Spaanse veldheer Farnese. De stad kwam 'De Val van Antwerpen' niet meer te boven en bleef onder de Spaanse knoet.

In 1648 eindigde de 'Tachtigjarige Oorlog' met de 'Vrede van Munster'. Vlaanderen bleef onder Spaans bewind, terwijl de Republiek onafhankelijk werd. Daarom wordt de 'Vrede van Munster' wel eens de geboortakte van de Nederlandse staat genoemd.

## Ferrariskaarten

Van 1715 tot 1795 werden onze contreien bestuurd door de Oostenrijkse Habsburgers. De Oostenrijkse Nederlanden, zoals ze werden genoemd, omvatten toen een gebied dat ongeveer overeenkomt met het huidige België, met uitzondering van het prinsbisdom Luik. In de periode 1770 tot 1778 werden, onder leiding van graaf De Ferraris, tevens generaal in het Oostenrijkse leger, 275 topografische landkaarten getekend. Al deze kaarten samen omvatten zowat het volledige Belgische grondgebied en zijn voor hun tijd uitzonderlijk gedetailleerd. Ze werden met de hand getekend en ingekleurd. De Ferrariskaarten werden later nog enkele keren uitgegeven in boekvorm. Ze werden intussen ook gedigitaliseerd en zijn te consulteren op de website van de Koninklijke Bibliotheek van België ([www.kbr.be](http://www.kbr.be)) en op de website [www.geopunt.be](http://www.geopunt.be) van de Vlaamse overheid.

Foto: Ivo Maeder.

## Welen of wielen

Wanneer een dijk het begeeft en er wordt een bres geslagen, stroomt het water met geweld het land in. Daarbij wordt het terrein achter de dijk uitgespoeld. De putten en vijvers die zo ontstaan, worden 'welen' of 'wielen' genoemd. Op de Antwerpse linkeroever liggen grote vijvers die de namen 'Galgenweel' en 'Burchtse Weel' dragen. Deze welen ontstonden doordat de Spanjaarden de dijken doorstaken bij het beleg van Antwerpen in 1584. In de jaren '50 van de vorige eeuw werd het 'Galgenweel' verder uitgegraven om er een grote watersportvijver van te maken met een oppervlakte van 47 ha.

Ook de naam van het verdwenen polderdorp Oosterweel vindt waarschijnlijk zijn oorsprong in een dijkbreuk. Oosterweel was ooit het enige dorp in Vlaanderen dat permanent lager lag dan de zeespiegel. Van het dorp is enkel het kerkje overgebleven. Het staat nu in een diepe put als gevolg van het opspuiten van de polders. Een bizar gezicht op de hoek van de Oosterweelsteenweg en de Kastelweg (nabij kaai 345).



## de Put van Ekeren wordt uitgegraven

Na de Eerste Wereldoorlog won de haven van Antwerpen snel aan belang. Om de verbinding met het hinterland te verbeteren, planden de Belgische Spoorwegen de aanleg van een groot rangeerstation in de haven. Dat moest op een terrein komen dat 500 m ten noorden van de 'Ekerse Dijk' ligt. Om problemen met de drassige ondergrond te vermijden ging men het terrein ophogen. De nodige vaste grond werd verkregen door een grote en diepe put te graven.

Toen rond 1928 het 'Vormingsstation Antwerpen-Noord' in gebruik genomen werd, was de 'Put van Ekeren' een feit. De 'Put' is waarschijnlijk ergens tussen 1920 en 1928 uitgegraven. Blijkbaar was de aanleg van het vormingsstation in 1925 reeds goed gevorderd, want op vrijdag 13 februari van dat jaar bezocht koning Albert I de werken. En op een kaart van 1929 staat de 'Put' reeds afgebeeld met de laconieke vermelding 'water'. Een deel van het terrein voor het vormingsstation werd niet verhoogd en is nu het natuurreservaat 'De Kuifeend'.

De Belgische Spoorwegen sloegen twee vliegen in één klap. De stoomtreinen uit die tijd hadden grote hoeveelheden water nodig en dat water kon meteen uit de nieuw uitgegraven 'Put' gepompt worden. Als je vanaf de loods van duikclub CVD het pad langs de noordzijde van de Put volgt, vind je na 300 m tussen het groen een gebouw met een naastliggende betonnen plaat. Ooit maakte dat deel uit van de pompinstallatie die het water naar de treinen moest leiden.



Foto: Ivo Maddier.

Het zwengelsysteem bij het pompgebouw.



Foto: Ivo Maddier.

De hangar van CVD mag niet meer betreden worden omwille van instortingsgevaar.



Eén van de toegangsdeuren van de 'Pomperij'.

Foto: Ivo Maddier.



Foto: Jos Van Reeth.

Plaatje 'Pomperij'. De witte lijnen zijn geen zonlicht, maar graffiti.

De pompen zelf zijn er niet meer en graffiti, vuilnis en woekerdend groen geven het gebouw nu een verloederde aanblik. Merkwaardig: een plaatje met de vermelding 'Pomperij' siert nog steeds het gebouw.

Dat het water van de 'Put' werd gebruikt voor de aandrijving van stoomtreinen, wordt door sommigen ontkend. Het water zou immers een hardheid hebben die het ongeschikt maakt voor gebruik in stoomtreinen. Waar of niet waar? Maar als het water van de 'Put' niet gebruikt werd voor de stoomtreinen, waar haalde men dan voldoende geschikt water voor de aandrijving? En waarom werd er aan de noordzijde van de 'Put' dan een pompinstallatie gebouwd? En kan het dat dit water ongeschikt zou zijn voor stoommachines, terwijl het van uitstekende kwaliteit is voor een uitbundige vegetatie, vele vissoorten en andere levensvormen?

Over de 'Put' nog het volgende. Er is niet één put, er zijn er twee, ook wel de 'Grote Put' en de 'Kleine Put' genoemd. Waarom? Dat hebben we niet kunnen ontdekken. 'Onze duikput' is de 'Grote Put'. De 'Kleine Put' ligt aan het oosteinde van de 'Ekerse Dijk'. Het is niet bekend waarom de 'Grote Put' bestaat uit een centraal diep gedeelte met steile wanden en een ondiepe aflopende rand. Mogelijk heeft het te maken met de moerassige bovenlaag van het terrein.

Op de steile wanden van het diepe deel zie je ergens grote, verticale en evenwijdige krasen. Zijn dit sporen van graafbaktanden? En sieren die nu al bijna 100 jaar de wand van de diepe put?

De 'Grote Put' is iets meer dan één kilometer lang, van west naar oost. Hij heeft een omtrek van 2,5 kilometer en een oppervlakte van



ongeveer 23 ha. De oppervlakte van de 'Kleine Put' is ongeveer een tiende daarvan. Het diepste punt van de 'Grote Put' bevindt zich op iets meer dan 20 m onder de oppervlakte. De bodem is zanderig en de wanden van het ondiepe deel zijn versterkt met basaltstenen.

Op de bodem en in de wanden van de diepe put vind je veel fossiele schelpen. Het bewijs dat dit gebied ooit, duizenden jaren of nog veel langer geleden, de bodem van de zee vormde. Overigens vind je zowat overal in de Antwerpse ondergrond zulke fossiele schelpen. Vraag het maar eens aan de werklieden die de premetro tunnels hebben uitgegraven. In de Antwerpse zuidrand heeft men met de uitgegraven grond van die tunnels ooit nog gronden opgevuld om ze bouwrijp te maken. Daar vinden eigenaars nu nog steeds mooie witte schelpen in hun gazon en bloemenperkjes.

En dan is er nog het verhaal van de bom. Enkele jaren geleden werd in de haven een zware bom gevonden, uit Wereldoorlog I of II. Blijkbaar was die bom niet stabiel genoeg om ze te laten afvoeren door DOVO, de dienst die bommen onschadelijk maakt. Het leek beter om de bom ter plekke te laten ontploffen. 'Ter plekke', dat betekende: op een veilige plaats in de buurt van de haven. Als veilige plaats werd de 'Put van Ekeren' uitgekozen. De bom werd afgezonken en onder water tot ontploffing gebracht, waarna er tal van dode vissen kwamen bovendrijven. AVOS heeft toen heftig geprotesteerd en de verzekering gekregen dat dat niet meer zal gebeuren.

### surfen en duiken

Van omstreeks 1980 tot 1996 is de 'Put van Ekeren' het domein van de 'Bell Windsurf Club' (BWSC). Die club ontstond als perso-

neelsclub van de 'Bell Telephone Mfg Co', toen één van de grootste privéwerkgevers van Antwerpen. In de tweede helft van de jaren '80 begon het met 'den Bell' bergaf te gaan en in 1996 verliet de BWSC het domein. Mogelijk heeft daarbij ook gespeeld dat er op de 'Put', die door bomen en struikgewas omzoomd wordt, te weinig windzekerheid was.

Dan sluit AVOS een gebruiksovereenkomst met de stad Antwerpen. AVOS staat voor Antwerpse Verstandhouding voor Onderwateronderzoek en -Sport. Zij verenigt méér dan 50 NELOS-duikclubs. Duikers kunnen zo, sinds 1 januari 1997, hun hobby beoefenen in de 'Put van Ekeren'. Wel moeten die duikers zich aan het daarvoor geldende AVOS-reglement houden. Vooreerst is er een AVOS-duikvergunning vereist en mag er enkel in het westelijke deel van de 'Put' gedoken worden. Het oostelijke deel is natuurgebied en daar mag niet gedoken worden.

In samenspraak met de stad heeft AVOS talrijke inspanningen geleverd om het duiken in de 'Put' aangenaam te maken. Zo werd er een steiger gebouwd om het in- en uitstappen te vergemakkelijken en werden er mooie infoborden geplaatst. Alle info omtrent het duiken in de 'Put van Ekeren': ligging, bereikbaarheid, vergunningen, reglement en meer, is te vinden op de website van AVOS ([www.avos.be](http://www.avos.be)).

Niet enkel sportduikers gaan kopje onder in de 'Put'. Ook de duikers van de Antwerpse



Foto's (2): Ivo Maeder

Zwemmen in de 'Put' is bij politiereglement uitdrukkelijk verboden en om er te mogen duiken moet je een duikvergunning hebben.



Links: de oostkant van de 'Grote Put'. Rechts: de 'Kleine Put'.





Foto: Ivo Maddier.

AVOS heeft duidelijke verbodsborden aangebracht om zwemmers te waarschuwen.



Zoetwaterbaars.

Foto: Peter Vaes.

brandweer en de Civiele Bescherming en Belgische federale hulpdienst komen er al eens oefenen of hun materiaal uittesten.

Het domein van de 'Put van Ekeren' is vrij toegankelijk voor recreanten. Daardoor dagen er in de zomerperiode dikwijls niet-duikers op, die aan en in de 'Put' verkoeling komen zoeken. Zwemmen in de 'Put' is bij politiereglement uitdrukkelijk verboden, maar veel recreanten lappen dit verbod aan hun laars. Ze houden geen rekening met de duikers en springen onoplettend van de steiger in het water, met kans op botsingen en ongelukken. Eén en ander heeft reeds geleid tot onvriendelijke woordenwisselingen en in zeldzame gevallen zelfs tot licht handgemeen. AVOS heeft duidelijke verbodsborden aangebracht om zwemmers te waarschuwen en de politie houdt regelmatig toezicht. Helaas blijft het dikwijls dweilen met de kraan open.

### flora en fauna onder water

Onder water valt dadelijk de rijke plantengroei op, die aantoont dat het water van de 'Put' van uitstekende kwaliteit is voor flora en fauna. Dat bewijst onder andere de dichte begroeiing van planten met krullende blaadjes: waterpest.

Elders vind je hoge stengels met langgestrekte bladeren. Dat is fonteinkruid. Waar het blad aan de stengel vastzit, draait het rond die stengel: de bladvoet is stengelomvattend. Op die plaats zit slechts één blad. Het volgende blad zit wat hoger en wijst naar een andere richting, het volgende weer



Snoek tussen het fonteinkruid.

Foto: Luc Rooman.

naar een andere richting. Fonteinkruid kan doorgroeien tot aan of zelfs doorheen het wateroppervlak. Daar buigt het af, zodat de top van de plant op het water gaat drijven. Tijdens de zomer van 2020 werd er zo een soort tunnel of grot gevormd, waar duikers graag doorheen zwommen (zie artikel 'De Cenote van Ekeren' in Hippo 282). Aarvederkruid kan ook vrij lang worden en onderscheidt zich door zijn gevederde bladeren.

Kranswieren behoren niet tot de hogere planten, omdat zij geen echte wortels hebben. Zij zitten in de bodem vast met een systeem van draden die enkel de plant verankeren en verder geen rol spelen bij de voedselopname. De plant is herkenbaar aan de dunne stengels waarop, op regelmatige

afstanden, kransen van zijtakjes staan. Het zijn eenvoudige planten, maar hun soort is wel al miljoenen jaren oud.

De meest opvallende vissen in de 'Put van Ekeren' zijn baarzen en snoeken. Baarzen zijn een veel voorkomende soort in de 'Put', misschien wel de meest voorkomende. Zij zijn goed herkenbaar door het verticale strepenpatroon op de flanken en de twee hoge rugvinnen.

Snoeken zijn roofvissen met een langgestrekt, torpedo-achtig lichaam en een platte bek. Hun rugvin zit ver achteraan op het lichaam. Zij kunnen een halve meter lang worden en zelfs nog langer. Dikwijls zie je ze in hinderlaag liggen om dan snel vooruit



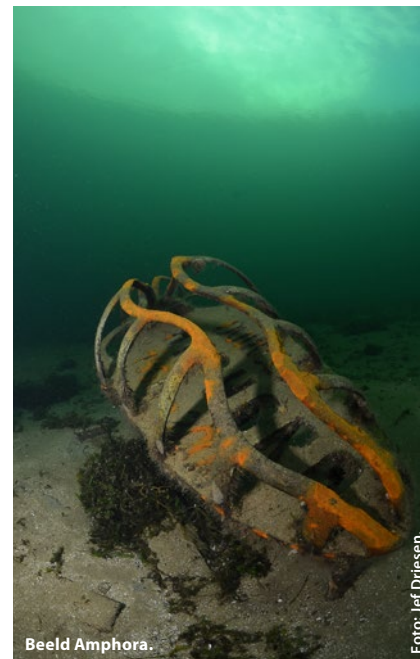
te schieten als ze een prooi willen grijpen. Andere voorkomende vissoorten zijn onder andere: blankvoorn, karper, zeelt, pos, kleine modderkruiper en paling.

Ook rivierkreeftjes laten zich regelmatig bewonderen. Wie meent dat het hier om inheemse diertjes gaat, heeft het mis. Rivierkreeftjes uit andere oorden kwamen in onze wateren terecht en richtten hier een slachting aan onder de lokale soorten. Sommige van die vreemde kreeftjes zijn immers dragers van een schimmelziekte: de kreeftenpest. Zelf hebben zij daar geen last van, maar als de Europese soorten daarmee besmet raken, volgt een gewisse dood. In de 'Put van Ekeren' valt een kreeftje op met rode dwarsstrepen op het achterlijf: de gevlekte Amerikaanse rivierkreeft.

In de 'Put' vind je ook kleine, lichtkleurige zoetwatermosselen. Dat zijn driehoeks-

mosselen. Zij worden verkeerdelijk ook wel eens zebramossele genoemd, omwille van het strepenpatroon op hun schelpen. Driehoeksmosselen zijn sinds lang ingeburgerd in onze wateren, maar zijn oorspronkelijk exoten uit het gebied rond de Zwarte en de Kaspische Zee. Vraag is of er ook quaggamossele in de 'Put' voorkomen? Deze laatste soort lijkt op driehoeksmosselen en het onderscheid is enkel door specialisten met zekerheid te bepalen. De quaggamossele is eveneens een exoot, uit ongeveer hetzelfde gebied als de driehoeksmossele. In de Lage Landen is zij kort na de laatste eeuwwisseling voor het eerst waargenomen. De Aziatische korfmossele wordt ook op meerdere plaatsen in het ondiepe gedeelte aangetroffen.

Verder vind je onder water nog: zoetwatersponzen, vlokreeftjes, rode watermijten, zoetwaterpissebedden, insectenlarven en



Beeld Amphora.

Foto: Jef Driessen.

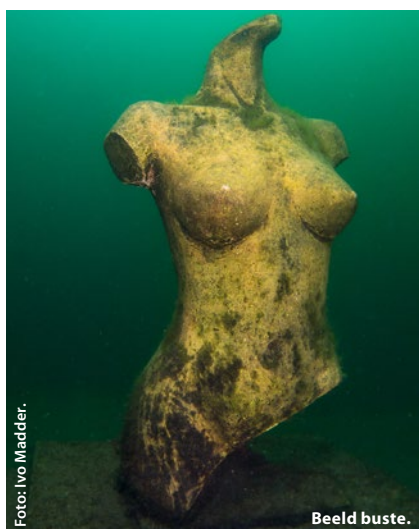


Foto: Ivo Maddier.

Beeld buste.



Beeld buddy.

Foto: Eduard Bello.



Foto: Ivo Maddier.

Beeld piranha fotopunt.

amfibieën. En het is schrikken als plots naast een duiker een eend, aalscholver of fuut verschijnt, die met sterke zwempoot- of vleugelslagen naar een visje duikt.

Meer info over de fauna en flora in de Put van Ekeren kan je terugvinden op de AVOS-website die begin 2021 vernieuwd werd.

### beelden

Niet enkel flora en fauna zijn onder water te ontdekken. De 'Put van Ekeren' werd ook opgefleurd met enkele beelden. Zo is er de vrouwenbuste van kunstenaar May Claerhout (1939 – 2016). Van deze veelzijdige kunstenaar staan er beelden op diverse openbare plaatsen, waaronder in twee premetrostations in Antwerpen. May Claerhout



heeft ook geëxposeerd in binnen- en buitenland. Het beeld in de 'Put van Ekeren' is door de kunstenares getekend. Als je de aangroei een beetje verwijderd kan je op de voorzijde, rechts onderaan, haar naam lezen.

Het beeld 'Buddy' komt bij sommige duikers nogal verwarrend over. Als duikers te water gaan met een buddy, dan zijn ze toch met z'n tweeën en niet met drie? Maar als Wet Wheelers duiken, is dat met drie samen. En laat dit nu een beeld zijn dat voor de Wet Wheelers werd afgezonken. Vandaar! Let vooral op de indringende ogen, die het beeld een bijzondere uitstraling geven.

In 2006 bestond duikschool Amphora 40 jaar. Bij die gelegenheid werd er een beeld in de 'Put' geplaatst. Het betreft een gestileerde amfoor uit smeedwerk, vervaardigd door Amphora-clublid en kunstsmid André De Bruyn.

Er staan in de 'Put' nog een aantal andere beelden. Sommige daarvan, zoals de buste, Buddy en de Amphora, werden er geplaatst met toestemming van AVOS. Andere beelden werden er zonder toestemming geplaatst. Van sommige exemplaren kan je je afvragen waar ze vandaan komen. Mogelijk zijn het onderdelen van grafmonumenten die op een begraafplaats werden geruimd?

Voor het afzinken van beelden of kunstwerken is de uitdrukkelijke toestemming van AVOS vereist. Wie in de toekomst betrapt wordt op het niet respecteren van deze regel, zal aansprakelijk worden gesteld voor



de kosten voor het verwijderen van de illegaal geplaatste voorwerpen. Nu wordt op de website van AVOS vermeld dat een dergelijke toestemming niet meer zal verleend worden. AVOS heeft reeds enkele illegale beelden verwijderd.

Ook al sinds lange tijd illegaal is het autowrakje in de Put. Nu ja, 'autowrakje', er blijft niet veel van over. Toch kan je nog zeer goed een wiel, een radiator en nog wat verwrongen staal onderscheiden. Een duiker met een lange duikervaring in de 'Put' wist te vertellen dat je vroeger nog kon zien dat dit onderdelen zijn van een oude Renault R4. Wie de resten van deze wagen wil op-

zoeken, moet vanaf de steiger in oostelijke richting zwemmen.

### een schitterende duikstek

De 'Put van Ekeren' is een schitterende duikstek, dicht bij Antwerpen, en toch midden het groen. Voor duikers is er heel wat te beleven, al blijft veel van de flora en fauna nog een onbekend terrein voor velen. Met wat meer aandacht en wat zoekwerk op het internet of in publicaties over de natuur onder water, kan je nog méér genieten van 'onze Put'. ■

JOS VAN REETH



### Dankbetuiging – bronnen:

- Wim D'Hooge van het 'Documentatiecentrum Antwerpse Noorderpolders', die ons informatie en kopieën van oude kaarten bezorgde;
- Véronique De Bievre, die ons het boek 'Geschiedenis van Ekeren' (uitgave 1935, auteurs: Frans Bresseleers en Hendrik Kanora) uitleende;
- Freddy Minnekeer, die ons het boek 'Van Poldersloot tot Wereldhaven' (uitgave 1989, auteur: Albert De Vree) uitleende.
- Ivo Madder voor de extra toevoegingen.

### Andere bronnen:

- M. Mijs: 'De Landschapsgeschiedenis van de Scheldepolders ten Noorden van Antwerpen'. Verhandeling, verschenen in het 'Tijdschrift van de Belgische Vereniging voor Aardrijkskundige Studies', 1973 (ook te consulteren op het internet).
- 'Specialisatie Onderwaterbiologie', uitgave NELOS – NOB – NPO, 2008 (cursusboek).
- 'De Nederlandse Zoetwatervissen', uitgave Sportvisserij Nederland, 2007 (veldgids).
- Diverse websites op het internet: [wikipedia.org](http://wikipedia.org), [avos.be](http://avos.be), [kbr.be](http://kbr.be), [geopunt.be](http://geopunt.be), [anemoon.org](http://anemoon.org), e.a.